

آثار فردی و اجتماعی حجاب و نقش آن در امنیت اجتماعی زنان

پدیدآورده (ها) : غیرتمند، سعید؛ مختاری، نادر؛ عسکری، محمد علی
علوم اجتماعی :: پژوهش های اجتماعی اسلامی :: زمستان 1393 - شماره 103
(علمی-ترویجی/ISC)
از 161 تا 189
آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1168825>

دانلود شده توسط : مرکز مشاوره
تاریخ دانلود : 09/06/1398

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

آثار فردی و اجتماعی حجاب و نقش آن در امنیت اجتماعی زنان *

- سعید غیرتمند^۱
 نادر مختاری^۲
 محمد علی عسکری^۳

چکیده

لزوم پوشیدگی و به اصطلاح حجاب زن در برابر مرد بیگانه یکی از احکام بدیهی در اسلام است و در قرآن کریم مکرر روی آن تأکید شده است. از مسائل مهمی که در این باب مطرح است این که «آثار فردی و اجتماعی عفاف و حجاب چه نقشی در تأمین امنیت اجتماعی زنان دارد؟». آیا احکام پوشش از مختصات اجتماعی است، یعنی ضرر و زیان آن مربوط به جامعه است یا علاوه بر آثار اجتماعی، آثار فردی نیز دارد که پیامدهای سوء ناشی از بدحجابی در وهله اول متوجه خود زن می‌گردد و بعد به جامعه برمی‌گردد. این‌ها مسائلی است که در این نوشتار مورد بررسی قرار می‌گیرد و لذا آن را

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۷/۲۷ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۲۲.

۱. دانشجوی دکتری رشته الهیات (فقه و مبانی حقوق اسلامی) دانشگاه آزاد اسلامی بابل (نویسنده مسؤول)

saeed879766@yahoo.com

۲. هیأت علمی دانشگاه سیستان و بلوچستان (فقه و مبانی حقوق اسلامی)

۳. کارشناس ارشد رشته الهیات (فقه و مبانی حقوق اسلامی) دانشگاه سیستان و بلوچستان

در دو حیطه آثار فردی و اجتماعی آورده‌ایم و برای مخاطب این مطلب روشن خواهد شد که عفاف و حجاب با امنیت اجتماعی زنان رابطه مستقیمی دارد.
واژگان کلیدی: عفاف، حجاب، آثار فردی، آثار اجتماعی، امنیت، زنان.

مقدمه

پوشش و حجاب، پرتوی از آفرینش الهی است که فلسفه وجودی آن حفظ مقام و ساحت مادی و معنوی زن و مرد و زمینه‌ساز رشد و کمال آنها تا مراتب عالی انسانیت است. یکی از قوانین ربانی در شرایع الهی مسأله حجاب و پوشش بوده است و خالق بشر که بر تمامی اسرار و رموز آفرینش عالم خبیر است، زیبایی، امنیت، رشد و تعالی انسان‌ها به خصوص زن را در پوشش و عفاف و حجاب دانسته است. آیات نورانی قرآن کریم این حکم الهی را به نحو مطلوب تبیین و سیره قرآنی معصومین علیهم‌السلام، به ویژه سیره معصومه فاطمه زهرا علیها‌السلام آن را به بهترین شکل به منصفه ظهور و اجرا در صحنه زندگی رسانده‌اند. در این مقاله، پوشش به عنوان خواسته فطری و عقلانی انسان مورد توجه قرار گرفته است. سپس معنای لغوی و اصطلاحی حجاب و بررسی تاریخی عفاف و حجاب و اهمیت آن در قرآن کریم و روایات مطرح گردیده و آثار و برکات فردی و اجتماعی عفاف و حجاب بررسی شده است. در پایان راه‌کارهایی برای مقابله با بدحجابی ارائه شده است. از آن جا که این موضوع نقش بارز و آشکاری در امنیت اجتماعی زنان دارد سعی شده همه این موضوعات با رویکرد آثار فردی و اجتماعی حجاب و رابطه آن با امنیت زنان ارائه گردد.

تعریف لغوی عفاف و حجاب

۱. ابن منظور می‌گوید: «العفة الکف عما لا یحل و لا یجمل» (زمانی، ۱۳۶۸، ص ۶۹)؛ عفت ضبط نفس و باز داشتن او از آن چیزی است که جایز و زیبا نیست.

در تاج العروس آمده: «الكف عن الحرام» (همان، ۶۸).

۲. بازداشتن نفس از حرام. و به همین لفظ در صحاح نیز آمده است (ابن منظور، ۱۴۰۵ق، ج ۱۴، ص ۲۵۳).

در لغت‌نامه دهخدا آمده: «خودداری از آنچه که جایز نباشد، خواه در کردار و خواه در گفتار باشد» (زمانی، پیشین، ص ۶۸). و صاحب فرهنگ معین نیز آن را به پاکدامنی و پارسایی معنا کرده است (فرهنگ معین، ۱۳۸۲، ذیل واژه حجاب).

حجاب در لغت به معنای ستر یا اسم آن چیزی است که به وسیله آن پوشش صورت می‌گیرد (ابن منظور، پیشین، ص ۲۵۳).

سیر تاریخی عفاف و حجاب

بنابر گواهی متون تاریخی، در اکثر قریب به اتفاق اقوام و ملل، حجاب در میان زنان معمول بوده، هر چند فراز و نشیب‌های زیادی را طی کرده است و گاهی با اعمال سلیقه حاکمان تشدید یا تخفیف یافته است، ولی هیچ‌گاه به طور کامل از میان نرفته است. مورخان به ندرت از اقوام بدوی یاد می‌کنند که زنان‌شان دارای حجاب مناسب نبوده یا به صورت برهنه در اجتماع ظاهر می‌شدند. تعداد این اقوام به قدری نادر است که در مقام مقایسه قابل ذکر نیستند و شاید بتوان گفت: «وجود برخی موانع سبب جلوگیری از بروز تمایلات و استعدادهای فطری و طبیعی آنان شده است و یا عواملی باعث انحراف آنان از مسیر فطرت گشته است. در مورد این که کدامین اقوام دارای حجاب بوده‌اند چنین بیان می‌کند: «در ایران باستان و در میان قوم یهود و احتمالاً در هند حجاب وجود داشته است و از آن چه در قانون اسلام آمده سخت‌تر بوده است، اما در عرب جاهلیت حجاب وجود نداشته است و به وسیله اسلام در عرب پیدا شده است». دانشمندان، تاریخ حجاب و پوشش زن را حتی به دوران ماقبل تاریخ و عصر حجر نسبت می‌دهند. در کتاب زن در آینه تاریخ پس از طرح مفصل علل و

عوامل تاریخی حجاب، آمده است: با توجه به علل ذکر شده و بررسی آثار و نقوش به دست آمده، پیدایش حجاب به دوران پیش از مذاهب مربوط می‌شود. به این دلایل، عقیدهٔ عده‌ای که می‌گویند «مذهب» موجد حجاب می‌باشد، صحت ندارد، ولی باید پذیرفت که در دگرگونی و تکمیل آن بسیار مؤثر بوده است.

عفاف و حجاب در آینهٔ قرآن کریم

برای ایجاد فرهنگ حجاب و پوشش مناسب در جامعه، باید ابتدا پایه‌های اعتقادی و بینش افراد را نسبت به این موضوع محکم کنیم و این، یعنی نهادینه سازی باورهای درست و فرهنگ سازی دقیق. بنابراین، تهدید و اجبار، هیچ‌گاه به عنوان اولین راه‌کار در قرآن کریم مطرح نشده است. ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (احزاب/۵۹)؛ ای پیامبر به زنان و دختران خود و به زنان مؤمن بگو روسری‌های بلند بر خود بیفکنند، این عمل مناسب‌تر است، تا (به عفت و پاکدامنی) شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند و خداوند آمرزندهٔ مهربان است.

انواع حجاب در قرآن کریم

۱. حجاب چشم

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ (نور/۳۰)؛ ای رسول، به مردان مؤمن بگو تا چشم‌ها را از نگاه ناروا ببوشند.

﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ﴾ (نور/۳۱)؛ ای رسول، به زنان بگو تا چشم‌ها را از نگاه ناروا ببوشند.

۲. حجاب در گفتار

نوع دیگر حجاب و پوشش قرآنی، حجاب گفتاری زنان در مقابل نامحرم است. ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾ (احزاب/۳۲)؛ زنه‌ار که نازک و نرم با مردان سخن نگوید، مبادا آن که دلش بیمار (هوا و هوس) است، به طمع افتد.

۳. حجاب رفتاری

نوع دیگر حجاب و پوشش قرآنی، حجاب رفتاری زنان در مقابل نامحرم است. به زنان دستور داده شده است به گونه‌ای راه نروند که با نشان دادن زینت‌های خود باعث جلب توجه نامحرم شوند.

﴿وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾ (نور/۳۱)؛ و آن طور پای به زمین نزنند که خلخال و زیور پنهان پاهایشان معلوم شود.

از مجموع این مباحث، به روشنی استفاده می‌شود که مراد از حجاب اسلامی، پوشش و حریم قائل شدن در معاشرت زنان با مردان نامحرم، در خلال رفتارهای مختلف آنها، همچون نحوه پوشش، نگاه، حرف زدن و راه رفتن است. بنابراین، حجاب و پوشش زن، به منزله حاجب و مانع در مقابل افراد نامحرمی است که قصد نفوذ و تصرف در حریم ناموس دیگران را دارند.

عفاف و حجاب در آینه روایات

برترین عبادت:

در سخن و سیره معصومین علیهم‌السلام عفاف در «بطن» و «فرج»، برترین عبادت برشمرده شده است.

امام باقر علیه‌السلام:

«خداوند به اندازه هیچ چیزی برتر از عفت بطن و فرج پرستیده نشده است» و «برترین پرستش، عبارت است از عفت بطن و فرج» و «هیچ عبادتی نزد خداوند،

برتر از عفت بطن و فرج نیست».

برترین جهاد:

انسان عقیف، مقامی ارزش‌مند نزد خداوند متعال دارد و تا جایی می‌تواند اوج بگیرد که هم‌ردیف مجاهدان شهید در راه خدا و فرشتگان به حساب می‌آید، زیرا در عین توان بر گناه، چشم می‌پوشد و پاک می‌ماند.

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:

پاداش مجاهد شهید در راه خدا، بزرگ‌تر از پاداش عقیف پاکدامنی نیست که توان بر گناه دارد، ولی آلوده نمی‌گردد. همانا نزدیک است عقیف پاکدامن، فرشته‌ای از فرشتگان گردد.

عوامل پیدایش حجاب از دیدگاه معصومین علیهم السلام

خودشناسی:

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

هر انسانی که جوایای پاکدامنی و عفاف است، در درجه نخست باید به مرحله خودشناسی برسد، زیرا هر که واقعاً به خودشناسی برسد، درمی‌یابد که انسانیت و کرامت هر انسانی در گرو پاکدامنی او است.

امام علی علیه السلام می‌فرماید:

«برای کسی که به مرحله خودشناسی رسیده شایسته است قناعت و عفت را همواره رعایت کند».

رشد هر انسانی که عقیف است، نشان از آن دارد که به رشد و ره‌یافتگی رسیده است. نیز تا انسان به رشد نرسیده باشد، همچنان در گمراهی و آلودگی به سر می‌برد. عفاف و حجاب از برجسته‌ترین مسائل شرع مقدس است که افزون بر سایر ادیان الهی، در قرآن کریم و سیره معصومین علیهم السلام به آنها اشاره شده است. انسان‌ها از یک سوی، فطرتاً پاک و پاک‌جو هستند، و از سوی دیگر زیبا طلب می‌باشند. زیباجویی و تنوع‌طلبی در زنان، از یک ویژگی خاص برخوردار است.

این ویژگی را در زنان نباید به دید منفی نگریست، بلکه باید ساز و کاری اندیشید تا روح زیبایی طلب و فطرت پاک جوی آنها با حجاب و پوشش کامل، محفوظ بماند و راه کمال را بییماید.

﴿۱۶۷﴾

امنیت فردی و اجتماعی زنان، فلسفه حقیقی وجوب حجاب

یکی از فلسفه‌های حقیقی وجوب حجاب، حفظ آرامش زن، مصونیت جامعه از فساد و عمق و معنا بخشیدن به امنیت اجتماعی با توسعه آن می‌باشد، زیرا نفس آدمی، دریایی موج از تمایلات و خواسته‌های او است که مهم‌ترین آنها به خوراکی‌ها، امور جنسی و مال و جاه و مقام، مربوط می‌شود و بدون شک بالاترین خواسته‌های مردان، تمایل به جنس زن است. در سخنان عرفا آمده است: «أَعْظَمُ الشَّهْوَةِ، شَهْوَةُ النِّسَاءِ» (فیض کاشانی، ۱۳۸۳، ص ۱۷۷)؛ بزرگ‌ترین خواسته‌های مرد، رغبت به زنان است. «ارائه زیبایی‌ها و مواضع بدن زن، به شهوت و طمع مردان دامن می‌زند و آنها را به یک کانون جدی خطر، مبدل می‌سازد که به سلب آرامش زن و امنیت اجتماعی منتهی می‌گردد. آنچه می‌تواند از این ناامنی پیش‌گیری کند، پوشش زن از چشمان گرسنه نامحرم است که با حجاب کامل اسلامی، عملی خواهد شد. پوشش دینی، پیام عفت، شخصیت و خداترسی زن مسلمان است و مردان جامعه نه تنها به چنین بانویی چشم طمع نخواهند داشت که او را نیرویی بالفعل در هر چه وسعت بخشیدن امنیت اجتماعی دانسته و نجابتش را می‌ستایند. در این صورت است که زن نه تنها در سنگر حجاب خود، از تیر نگاه‌های زهر آلود، سخنان آزاردهنده و برخوردهای اراذل جامعه در امان خواهد بود، بلکه امنیت و آرامش درونی خود و اجتماع را برقرار خواهد کرد. نکته معنوی و عرفانی قابل ذکر در این باب، پیام الهی آفریدگار هستی، خطاب به زنان است: ای زن! آگاه باش، دنیا خراب آبادی است که هر نقطه آن به مین‌های شیطان و نگاه‌های آلوده، ناامن گشته است. اما فرشته‌های حجاب در محفل انس و یاد خدا در امنیتی بی‌نظیر به سر می‌برند که دیگران از

طعم آن بی خبرند (اکبری، ۱۳۷۷، صص ۱۴-۱۶).

ما در این نوشتار ابتدا آثار فردی حجاب را بررسی می‌کنیم و بعد نگاهی به آثار اجتماعی حجاب داریم.

آثار فردی حجاب

۱. ارزش و کرامت زن در سایه حجاب

اسلام برای زن پوشش و حجاب می‌خواهد بدان خاطر که، برای او حرمت قائل است و خودآرایی او را در جامعه نمی‌پذیرد، زیرا که مشتریان او افراد بی‌قید و هرزه‌اند، نه افرادی شریف و پاک و طبعی. بنابراین اسلام زن را همچون گنجینه‌ای از گوهرهای گرانقدر به حساب می‌آورد. از این رو برای او ستر و پوشش معین کرده است تا دزدان شرف با مشاهده او به وسوسه نیفتند و برای فریب او دام نگسترانند تا تمتعات و التذاذات او آزاد و رایگان نباشد (قائمی، ۱۳۷۳). خداوند در سوره تحریم آیه ۱۲ می‌فرماید: ﴿وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ لَهَا مِنَ الْقَائِنِينَ﴾؛ و همچنین به مریم دختر عمران مثل زده که دامان خود را پاک نگه داشته و ما از روح خود در او دمیدیم، او کلمات پروردگار و کتاب‌هایش را تصدیق کرد و از مطیعان فرمان خدا بود». شاید این همه ستایش از عفت ایشان سی و چند بار نام بردن از وی به خاطر رفتار ناپسندی باشد که یهودیان نسبت به آن بانو روا داشته و تهمتی بود که به ایشان می‌زدند (پورسیف، ۱۳۸۲، ص ۱).

۲. نگاه انسانی به زن

در سایه بی‌حجابی، زن به صورت حیوانی درآمده که باید از جنسیت او، بی‌هیچ قید و شرط و حد و مرزی بهره گرفت. این حیوان که افسارش به دست دنیاداران حریص است. این افسار، همان نگاه مردان است که آنان را غافل از همه چیز، برده‌وار به دنبال زنان می‌کشد و کار به جایی می‌رسد که اگر زن بسته به آن است

که او را نگاه کنند، مرد نیز برای آن زنده است که زن را نگاه کند (حداد عادل، ۱۳۵۹، ص ۳۵). حجاب به معنی این است که دیگر نباید به او به چشم ابرار برای مطامع گوناگون نفسانی نگاه کرد و ارزش واقعی او به ظاهر او و داشتن جاذبه‌های جنسی او نیست، بلکه به کمالات روحی و توانایی‌ها و قابلیت‌های دیگر او است (شجاعی، ۱۳۸۶، ص ۸۴). چنانچه زن، حدود را رعایت نکند هر بیمار دلی به او طمع نموده و با نگاه آلوده‌اش حریم را می‌شکند چنین انسانی از منش انسانی‌اش سقوط کرده و به غرقاب حیوانات می‌رود (فتاحی زاده، ۱۳۷۳، ص ۸۰). در واقع فلسفه پوشش محفوظ داشتن وی از نگاه‌های شهوانی و حیوانی است.

۳. مصونیت و آرامش زن

هیچ باغبانی را سرزنش نمی‌کنند که چرا دور باغ خود حصار و پرچین کشیده است. چون باغ بی‌دیوار از آسیب مصون نیست و میوه و محصولی برای باغبان نمی‌ماند. هیچ کس هم با نام «آزادی» دیوار خانه خود را بر نمی‌دارد و شب‌ها درب منزل خود را باز نمی‌گذارد، چون خطر رخنه دزد، جدی است (جزوه گل عفاف، جواد محدثی، ص ۱). حجاب برای زن یک دژ است، یک سنگر و حریم است، او را از خطرات و آسیب‌ها حفظ می‌کند. جایگاهی است که زن وجود و شخصیت خود را در آن سامان می‌بخشد. اصولاً پیکر زن عریان جلب‌کننده و بی‌حفاظ است، اگر در حصار پوشش قرار نگیرد در معرض آسیب‌ها قرار خواهد گرفت. حجاب برای او امنیت پدید می‌آورد، زیرا نفس آدمی دریایی از خواستن است، زمانی که به چیزی تمایل ندارد آرامش بر آن حاکم است، اما وقتی به چیزی رغبت کند، همانند دریا طوفانی می‌شود و تنها رسیدن به آن خواسته می‌تواند جزر و مد این دریای طوفانی را آرام کند (رحیمی، ۱۳۸۵، ص ۵۶). قرآن این اصل را چنین معرفی می‌کند: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأُزْوَاجِكُمْ وَ بَنَاتِكُمْ وَ نِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ

وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿۵۹﴾ (احزاب/۵۹). آیه به یکی از موارد آزار و اذیت اشاره می‌کند. زنان با ایمان نباید بهانه و مستمسکی به دست مفسده جویان دهند، لذا می‌فرماید ای پیامبر، به همسران و دختران و زنان مؤمن بگو روسری‌های بلند خود را چنان بر خویش بیندازند تا از کسانی که حجاب درستی ندارند، شناخته شوند و مورد اذیت قرار نگیرند (پورسیف، ۱۳۸۲، ص ۹۱۷).

۴. حجاب مخالفت با هوای نفسانی است

«هوی» به معنای میل نفس به شهوت و خواسته ماست. یکی از معانی «هوی» افتادن و سقوط کردن است. در آیات شریفه اشاره دارد به این که پیروی از هوای نفس، بندگی آن محسوب می‌شود و موجب گمراهی از راه خدا می‌شود. خداوند در قرآن می‌فرماید: ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ﴾ (جاثیه/۲۳)؛ آیا دیدی کسی را که معبود خود را هوای نفس خویش قرار داد. بنابراین حجاب هم مخالفت با هوای نفس است از بندگی شیطان در آمدن و بنده خدا شدن است. میل به خودنمایی و جلوه‌گری در سرشت زن، نهفته است که باید در مسیر درست و هدفی والا به کار گرفته شود. بی‌گمان این گرایش در وجود زن، اگر همچون سایر میل‌ها به درستی به کار گرفته شود، ثمرات مطلوبی خواهد داشت و در جهت کمال او کارآمد خواهد بود و در مسیر فراهم آوردن محیطی مناسب همراه با زندگی‌اش، سودمند خواهد شد، چرا که هیچ گرایش درونی بدون جهت در جان انسان به ودیعت نهاده نشده است، اما اگر این گرایش مرزی نداشته باشد و خودنمایی و جلوه‌گری همواره در همه جا نموده داشته باشد، قطعاً فسادآفرین خواهد بود (رشیدی، ۱۳۸۵، ص ۱۰۶).

۵. حجاب کمال انسان و بی‌حجابی سقوط شخصیت

اسلام به خلاف غرب و غرب‌زدگان، که کمالات زن را به جلوه‌گری و خودنمایی در انظار عمومی می‌داند، منزلت زن را مربوط به جنبه‌های بدنی و

جسمی او نمی‌داند، بلکه آن منزلت را مربوط به روح الهی او می‌داند، و به خاطر حفظ همین ارزش والاست که با قانون حجاب و احکام دیگر روابط بین او و مردان محدودیت ایجاد کرده است، زیرا چنان که گفتیم اگر کمالات زن را فقط محدود به کمالات ظاهری می‌دانستیم، پرداختن به این ظاهر آن قدر انسان را مشغول می‌کند که او فرصت شکوفایی استعدادهای دیگر را هرگز نخواهد یافت و راه ترقی و تکامل بر او بسته خواهد شد و لذا زن یا مردی که از حجاب می‌گریزند در واقع خرد واقعی و آن استعدادها را اسیر کرده و از حرکت به سوی کمال حقیقی عاجز و ناتوان است (شجاعی، ۱۳۸۶، ص ۸۴).

۶. جلب محبت خدا در سایه حجاب

همان طور که نافرمانی خداوند موجب محرومیت انسان از سعادت و نیز موجب عذاب الهی است، اطاعت از فرمان او موجب جلب محبت الهی است. چه شرافتی برای انسان بالاتر از این که مورد رضایت و محبت خداوند باشد و چه ننگ و ذلتی بدتر از آن که دچار غضب الهی باشد (شجاعی، ۱۳۸۶، ص ۹۵). بالاترین ارزش حجاب این است که یک فرمان الهی است. زن پوشیده از بین خود و خدا، خدا را برگزیده است و به احکام دینی رو کرده است (رشیدی، ۱۳۸۵، ص ۳۸). خداوند در سوره آل عمران در آیه ۱۶۲ می‌فرماید: ﴿أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَ مَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَ بئْسَ الْمَصِيرُ﴾؛ آیا کسی که در پی خشنودی خداست همچون کسی است که با خشم خدا قرین گشته و جایز جهنم است که سرنوشت بدی است. انسان اسلامی، کمال خود را در آن نمی‌بیند که تن خویش را همچون کالایی تزئین کند و به راه اندازد و بفروشد، بلکه به جای آن که تن خود را به خلق بفروشد، جان خود را به خدای خویش می‌فروشد (حداد عادل، ۱۳۵۹، ص ۳۵). خداوند در سوره بقره، آیه ۲۰۷ می‌فرماید: ﴿وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ﴾؛ هستند در میان مردم کسانی که جان خویش را می‌فروشند تا رضای خداوند را به دست آورند.

و نیز می‌فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾؛ خداوند از مؤمنان جان و مال آنان را می‌خرد و در عوض به آنها بهشت می‌دهد.

۷. «حجاب» زن حافظ «آزادی» او است

پای‌بندی به دین، ثمره‌اش «آزادی» همه ارزش‌های انسان، از اسارت کوران‌ها و طغیان‌های درونی است. اگر ارزش برای من و تو تنها آزادی در بهره‌های مادی بود، این اعتراض شما وارد بود، لیکن غیر از این ارزش، ما ارزش‌های دیگر نیز داریم و آن «آزادی عقل» ما، از گرد و غبارهایی است که باد شهوت و یا غضب و یا طمع و یا رذایل دیگر در درون ما بلند می‌کند. همه کوشش انبیا و اولیا علیهم‌السلام و علما، حفظ همین آزادی در تعقل و تفکر است. انسان وقتی می‌تواند این آزادی را حفظ کند که همه انگیزه‌های درونی خود را هدایت و محدود کند و این حاصل نمی‌شود جز با «انقلاب درونی» و پای‌بندی به «دین» تا انسانی «آزاد» باشد (موسوی، ۱۳۸۲، ص ۱۴۸).

آثار اجتماعی حجاب

حجاب تنها یک دستورالعمل دینی و وظیفه شرعی برای زنان مسلمان نیست، بلکه از ضرورت‌های اجتماعی جوامع انسانی است که با وجود آن منافع و تاثیرات شگرفی در جامعه پدیدار شده و عدم رعایت آن، زیان‌ها و آثار مخربی در فرهنگ عمومی اجتماع و حتی اقتصاد و سیاست بر جای گذاشته است. زن در پرتو حفظ این ارزش می‌تواند عامل نیرومندی در جهت حفظ سنت‌ها و روابط اجتماعی سالم و ارزش‌های انسانی و معنوی باشد. به همین دلیل حجاب به عنوان بارزترین نشانه هویت زن مسلمان به شمار می‌رود و ما به وضوح در کشورهای اسلامی، آثار وجودی آن را می‌بینیم. در این نوشتار برخی از آثار اجتماعی حجاب را بررسی می‌کنیم.

۱. استحکام نهاد خانواده

از آثار اولیه رعایت حجاب در جوامع، استحکام نهاد خانواده به عنوان کوچک‌ترین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی است. بارعایت اصل حجاب و پوشش در محیط بیرون از خانواده، حریم زن و شوهر حفظ می‌شود و خانواده دارای ثبات خواهد شد. خداوند در سوره نور می‌فرماید: ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ﴾ (نور/۳۱)؛ به زنان مؤمن بگو چشم‌های خود را از نگاه‌های هوس‌آلود فرو گیرند و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود را جز از آن مقدار که نمایان است، آشکار نکنند و اطراف روسری‌های خود را بر سینه افکنند.

قرآن کریم به زنان امر می‌کند تا همه بدن خود را به جز صورت‌ها و دست‌ها از مچ تا انگشتان پوشانند. این امر باعث ایجاد روابط صمیمانه زن و شوهر و منحصر شدن لذات جنسی به محیط خانواده و در محدوده ازدواج می‌شود. همچنین موجب می‌شود همسر قانونی در نزد فرد تنها عامل ارضای نیازهای جنسی تلقی شود و در نتیجه پیوند زن و شوهر محکم‌تر می‌شود و در نهایت به استحکام نهاد خانواده می‌انجامد.

در حالی که زنان با خودآرایی و با پوشش مناسب در محیط اجتماع، زندگی خانوادگی خود و دیگر افراد جامعه را به خطر می‌اندازند و با کشاندن جاذبه‌های جنسی خود به کوچه و بازار، افراد جامعه را همیشه در حالت نوعی مقایسه قرار می‌دهند که این امر اختلافات زیادی را درون خانواده‌ها باعث می‌شود. پس اولین منافع و مضرات در رعایت و عدم رعایت حجاب به خود فراد برمی‌گردد: ﴿مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا﴾ (جاثیه/۱۵)؛ کسی که عمل نیکی انجام دهد، نفع آن برای خود اوست و اگر بد کند، ضررش نیز برای خود او است. یعنی با افزایش آمار برهنگی و بی‌حجابی، آمار طلاق و بی‌بند و باری نیز بالا می‌رود و در مقابل از تعداد ازدواج‌ها و روابط سالم خانوادگی کاسته

می‌شود؛ زیرا با وجود روابط و معاشرت‌های بی‌قید و بند و بودن زنان بی‌حجاب و بزک کرده در سطح جامعه، ازدواج تنها به صورت یک مسؤولیت سنگین و تکلیف و محدودیت و عملی پرهزینه جلوه می‌کند و طبیعتاً علاقه به ازدواج کم‌تر و کم‌تر می‌شود. در نتیجه عدم گرایش جوانان به ازدواج، سلامت اخلاقی جامعه به خطر می‌افتد و دامنهٔ فساد گسترش بیشتری پیدا می‌کند. این موج دامن بسیاری از خانواده‌های نوپا و دیرپا را خواهد گرفت. زنان و مردانی که در آغاز ازدواج، گرم و خالصانه برای یکدیگر هستند، با وجود جامعه‌ای بی‌بند و بار، در خانوادهٔ خود شور و جاذبه‌ای نمی‌بینند. چه بسا زنی که سال‌های متمادی در کنار همسر خود زندگی کرده و در غم و شادی در کنار همسرش بوده است و با مشکلات مختلف دست و پنجه نرم کرده، کودکانی پرورش داده و حال به طور طبیعی چهره جوانی‌اش را از دست داده و اکنون نیازمند آرامش و زندگی پر عشق و عاطفه در کنار همسر خویش است؛ در این هنگام زنان جوان و باطراوتی که در اجتماع بدون حجاب، متاع هر کوجه و بازاری هستند، از راه می‌رسند و در مسیر زندگی او قرار می‌گیرند و اساس خانواده‌ای را که سال‌ها با رنج و سختی و امید و عاطفه رشد کرده را برهم می‌زنند. البته اگر مردان در چنین جامعه‌ای به تعبیر قرآن، حافظ نگاه خود باشند، بسیاری از این مشکلات قابل پیش‌گیری است. ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ (نور/۳۰)؛ بگو به مؤمنان که چشم فرو بندند و شرمگاه خود را حفظ کنند، این پاکیزه‌تر است برای آنها.

۲. حضور سازنده و سالم زنان در جامعه

از یک سو، ظاهر زن به ویژه اگر به ارائه‌ها و پیرایه‌هایی آراسته گردد، جذاب و هوس‌انگیز است، از سوی دیگر بخش عظیمی از نیروی انسانی یک جامعه که می‌توانند به رشد و تعالی آن جامعه کمک کنند و در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نقش آفرینی نمایند، زنان هستند. اسلام با طرح

پوشش و حجاب در حقیقت جواز حضور زنان در اجتماع را به صورتی سازنده و سالم صادر نموده است و با دستورهای حکیمانه و راه‌گشا از یک سو این نیروی عظیم را از تباه شدن نجات داده و از سوی دیگر جلوی فسادگستری و ناهنجاری‌های ناشی از اختلاط زن و مرد را گرفته است. وجوب حجاب، خود بهترین و محکم‌ترین دلیل حضور سالم زن در اجتماع است؛ زیرا می‌دانیم حجاب و لزوم پوشش زن در مقابل نامحرم، در ارتباط با اجنبی است و روشن است که اگر زن باید در گوشه‌ای به دور از انظار، نگاه داشته شود و حضور در عینیت جامعه نداشته باشد، لزوم پوشش و حساسیت فراوان در این باره مفهومی نداشت. استاد جوادی آملی رحمته‌الله می‌نویسد: «بنابر آیه ۱۹ سوره نساء، قرآن ما را متوجه یک مطلب مهم می‌کند و می‌فرماید: با زن‌ها معاشرت نیک داشته باشید و زن را چون مرد در مجامعتان راه دهید و اگر خوشایندتان نیست که آنها را در مجامعتان شرکت کنند، این کار ناخوشایند را بکنید؛ چرا که ممکن است خیر فراوانی در آن باشد و شما نمی‌دانید» (جوادی آملی، ۱۳۸۳، ص ۳۷). همه آحاد جامعه در مقابل سلامتی جامعه مسؤول‌اند و مسؤولیت مهم‌تر در این باره بر دوش خانم‌هاست. آنها با رعایت پوشش اسلامی نه تنها جامعه را از آلودگی و بی‌بند و باری جنسی و هوس بازی حفظ می‌نمایند، بلکه خود به عنوان نیرویی کارآمد و اثربخش در جامعه حضوری سالم، سازنده و مفید خواهند داشت که اگر این گونه شود، مسیر ترقی و رشد برای آن جامعه روز به روز فراهم خواهد شد.

۳. ایجاد آرامش روانی در افراد جامعه

نفس آدمی دریایی از خواستنی‌ها و تمایلات است. زمانی که به چیزی رغبت پیدا کند همانند دریا، توفانی می‌شود و تنها راه آرام شدن جزر و مد این دریا، رسیدن او به خواسته خویش است. لذا برای جلوگیری از چنین موقعیت مهلک و درد طاقت فرسایی، حجاب؛ داروی درمان‌کننده و موجد امنیت و صفای روحی است. همان طور که یک بانوی تازه مسلمان آمریکایی می‌گوید: «سلامت روح

مرد و جامعه با نوع و کیفیت پوشش زنان، رابطه مستقیم و غیرقابل انکار دارد» (صبور اردوبادی، ۱۳۶۶، ص ۲۱۹).

۴. حرمت بخشی به زنان

زن مسلمان، تجسم حرمت و عفت در جامعه است و حفظ پوشش نوعی احترام گذاردن به زن و حفظ وی از نگاه‌های شهوانی است. کلام گهربار حضرت صدیقه طاهره علیها السلام نشان‌گر لزوم محافظت از جایگاه والای زن است که فرمودند: «خیر النساء أن لا یرین الرجال و لا یراهن الرجال» (حرعاملی، ۱۴۱۴ق، ص ۹)؛ بهترین زنان، زنی است که مردی را نبیند و مردی هم او را نبیند. چنانچه زن، حدود را رعایت نکند، هر بیماردلی به او طمع می‌نماید و با نگاه آلوده‌اش حریم او را می‌شکند. زن شخصیتی است که باید سالم بماند و نسل سالم تربیت کند تا جامعه‌ای سالم داشته باشیم. اما چنانچه تحت تأثیر چشمان آلوده به گناه، به طرف شهوات سوق داده شود و در نتیجه هویت واقعی‌اش را فراموش کند و در چنگال بیماردلان و هوس‌بازان گرفتار آید، از منش انسانی سقوط می‌کند و در این حالت او چگونه می‌تواند فرزندان سالم به جامعه عرضه نماید؛ جامعه‌ای که سلامت و پویایی آن در گرو داشتن نسلی سالم است. بنابراین حجاب و پوشش عامل مؤثری در حرمت بخشی و تکریم زنان است و این حرمت بخشی موجب سلامت جامعه و نسل آینده خواهد شد.

۵. کاهش مفاسد و رشد فضایل اخلاقی در جامعه

از عواملی که موجب تقویت بنیان جامعه و رشد و پویایی آن می‌شود، تلاش در جهت کاهش مفاسد و به همان نسبت رشد و توسعه ارزش‌ها و فضایل اخلاقی در بین افراد جامعه است. جامعه‌ای که فساد و تباهی در آن روبه گسترش باشد، محکوم به نابودی و انحطاط است و زندگی افراد در آن از سعادت و خوشبختی به شقاوت و پستی کشیده خواهد شد. در این میان حجاب زن در جامعه که

خودنمایی و جلوه‌گری آنان را محدود می‌کند عامل مهمی در کاهش مفاسد اجتماعی و به همان نسبت رشد فضایل اخلاقی خواهد بود. میل به خودنمایی و جلوه‌گری در سرشت زن نهفته است که باید در مسیر درست و هدفی والا به کار گرفته شود. بی‌گمان این گرایش در وجود زن، اگر همچون سایر میل‌ها به درستی به کار گرفته شود، ثمرات مطلوبی خواهد داشت و در جهت کمال او کارآمد خواهد بود. اما اگر این گرایش، بدون حد و مرز باشد و خودنمایی و جلوه‌گری همواره و در همه جا نمود داشته باشد، قطعاً فسادآفرین خواهد بود و در ایجاد زمینه‌های ناهنجاری در جامعه تأثیر خواهد گذاشت. زیبایی زن برای او سرمایه است، اما باید به جا و درست مصرف شود و زکات جمال زن همان حفظ پوشش و رعایت حجاب است. همان‌گونه که امیرمؤمنان می‌فرمایند «زکات الجمال، العفاف» (آمدی، ۱۳۸۱، ص ۱۰۵)؛ زکات زیبایی، عفاف است. به طور کلی جواز کشف حجاب در مقابل محارم از جمله شوهر، این گزینه را جهت می‌دهد که خودآرایی و جلوه‌گری زن مختص به شوهر باشد و منع آن در برابر نامحرم، این گزینه را کنترل می‌سازد و از مرزشکنی جلوگیری می‌نماید. قرآن مجید هم در موارد متعدد به زنان هشدار می‌دهد که از انجام کارهایی که سبب خودنمایی‌های مفسده‌انگیز می‌شود، جداً خودداری کنند: ﴿وَلَا تَبْرَجْنَ تَبْرُجَ الْجَهْلِیَّةِ الْأُولَى﴾ (احزاب/۳۳)؛ مانند جاهلیت نخستین، با خودنمایی و خودآرایی از خانه خارج نشوید. زمخشری همچون برخی از مفسران می‌نویسد: «مراد از جاهلیت نخستین، جاهلیت زمان ابراهیم علیه السلام است؛ چرا که زن‌ها لباسی مزین به مروارید به تن کرده، در محل رفت و آمد مردان حاضر می‌شدند (زمخشری، ۱۳۹۷ق، ص ۵۳۷). علامه طباطبایی رحمته الله نیز در تفسیر المیزان پیرامون این آیه می‌نویسد: «خداوند در این آیه به زنانی هشدار می‌دهد که با خودآرایی و خودنمایی، خود را گرفتار جاهلیت دیگری می‌نمایند. سعی کنید در هر دوره‌ای با حفظ شؤونات، عفت اجتماعی را پاس داشته و فضای جامعه را آلوده نسازید»

(طباطبایی، ۱۳۴۸، ص ۳۰۹).

آری! حفظ غریزه خودنمایی در زنان در همان چارچوبی که اسلام معین کرده است، می‌تواند گامی مؤثر در جهت مبارزه با مفسد اخلاقی و خواهش‌های نفسانی در جامعه باشد و به همان نسبت مقدمات برای رشد و پرورش فضایل اخلاقی در جامعه فراهم شود. بنابراین حجاب عامل مؤثری در کنترل غریزه خودنمایی زنان است و در نتیجه وسیله مهمی در جهت کاهش مفسد اخلاقی در جامعه به شمار می‌آید.

۶. شکوفایی علمی و اقتصادی

بدون شک شکوفایی علمی و اقتصادی عامل مؤثری در پویایی و توسعه همه جانبه جامعه است و از آنجا که زنان نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند، می‌توانند نقش مؤثری در شکوفایی علمی و اقتصادی آن داشته باشند. از آن گذشته باید این حقیقت را پذیرفت که ابتذال و بی‌حجابی زنان نه تنها شرایط مناسب جامعه را برای رشد و شکوفایی علمی و اقتصادی مردان برهم خواهد زد؛ بلکه تأثیر زیادی در تضعیف روحیه علم‌جویی خود زنان و هدر رفتن منابع مالی آنان خواهد داشت. زنی که هر روز برای خودنمایی بیشتر و استفاده از مدهای جدید مبالغه‌آمیز هزینه می‌کند، دیگر نه تنها علاقه به فراگیری علم و بالابردن سطح معلومات خود ندارد، بلکه وقت و زمانی برای او باقی نخواهد ماند (مطهری، ۱۳۵۳، ص ۹۴). بنابراین، باید گفت رعایت حجاب و پوشش اسلامی که عامل مهمی در جلوگیری از خودنمایی زنان است:

۱. از ورود زنان به ورطه مدها و پوشش‌های کاذب و غیر اسلامی جلوگیری می‌کند و موجب هزینه شدن درست منابع مالی آنها و در نتیجه تقویت بنیه اقتصادی کشور خواهد شد؛

۲. زمینه‌های لازم را برای حضور سازنده زنان در عرصه‌های علمی و پژوهشی فراهم خواهد کرد که در نهایت منجر به رشد و شکوفایی علمی جامعه خواهد

۷. استحکام جوامع اسلامی در برابر نفوذ بیگانگان

با تمام آنچه گفتیم شاید مهم‌ترین اثر حجاب و دوری از فرهنگ برهنگی که امروزه به صورت یک بیماری رواج می‌یابد، حفظ استحکام و استواری جوامع است تا جایی که بی‌حجابی و گسترش برهنگی در کشورهای اسلامی، یکی از ابزارهای مهم بیگانگان در سیطره و تسلط بر آن کشورها شده است. استعمارگران برای استثمار ذخایر عظیم انسانی و اقتصادی کشورهای اسلامی، نخست باید آنها را از درون تهی می‌کردند، برای همین باید هویت دینی از آنها گرفته می‌شد و حجاب از نشانه‌های ارزش‌مند و قدرت‌مند آن به شمار می‌رفت. برای این تسلط، زنان بهترین انتخاب بودند، زیرا زنان بیشتر از مردان درگیر جنبه‌های ظاهری دنیا هستند و احساس و عاطفه نیز در آنها قوی‌تر است: ﴿أَوَمَنْ يُنَشِّئُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ﴾ (زخرف/۱۸)؛ آیا کسی (را شریک خدا می‌کنند) که در زر و زیور پرورش یافته و در مجادله، بیانش غیر روشن است؟». در این جا قرآن کریم دو صفت از صفات زنان که در غالب آنها دیده می‌شود و از جنبه عاطفی آنان سرچشمه می‌گیرد، مورد بحث قرار داده است. نخست علاقه شدید آنها به زینت آلات و دیگری عدم قدرت کافی بر اثبات مقصود به هنگام مخاصمه و جر و بحث (کمبود قدرت استدلالی) (مکارم شیرازی، ۱۳۶۷، ذیل آیه ۱۸ زخرف). جاسوسان زبده استعمارگران در کشورهای اسلامی با شناخت فرهنگ حاکم بر کشورهای مسلمان‌نشین مهم‌ترین مجاری و ابزار نفوذ در فرهنگ ملی و مذهبی آنها را همین امر تشخیص دادند. در همین راستا مستر همفر، جاسوس کهنه کار انگلیسی، می‌گوید: «در مسأله بی‌حجابی زنان باید کوشش فوق‌العاده‌ای به عمل آوریم تا زنان مسلمان به بی‌حجابی و رها کردن چادر مشتاق شوند. باید با استناد به شواهد تاریخی ثابت کنیم که پوشیدگی زن از دوران بنی‌العباس متداول شده است و مطلقاً سنت

اسلام نیست و چادر لباس قدیمی ایرانیان قبل از اسلام بوده و عبا لباسی است که خلفای عباسی برای زنان مسلمان رسم کردند. پس از آن که زنان را از چادر و عبا بیرون آوردیم، باید جوانان را تحریک کنیم که دنبال آنها راه بیفتند تا در میان مسلمانان فساد رواج یابد و برای پیش‌برد این نقشه لازم است اول زنان غیرمسلمان را از حجاب بیرون آوریم تا زنان مسلمان از آنان یاد بگیرند» (همفر، ۱۳۶۱، صص ۱۰۸-۱۰۹). این گونه استعمارگران غرب با شناخت فرهنگ حاکم بر این کشورها همچنین وسیلهٔ قراردادن زنان و استفاده از برهنگی و با ارزش جلوه دادن آن و مقابله با حجاب و پوشش و روحیهٔ عفاف، توانستند مردم را نسبت به مسائل و جریانات سیاسی و اجتماعی بی‌اعتنا سازند و به راحتی به غارت و چپاول ملل محروم و تسلط بر آنان مشغول شوند. آنها تمام کوشش خود را به رفع حجاب از زنان متمرکز کردند و با شعارهایی نظیر آزادی و رشد و ترقی زنان می‌خواستند آنها را از سنت‌های اسلامی و بومی خود مانند تقید به ارزش‌هایی مثل عفت و پاکدامنی و پای‌بندی به خانواده دور کنند و این امر آغازی بود برای گسترش فحشا و بی‌بند و باری در میان اقشار مختلف مردم تا به تدریج روحیهٔ بیگانه‌ستیزی و سلحشوری و غیرت دینی و ملی از آنها گرفته شود. البته این نکته نیز قابل ذکر است که اقدامات بیگانگان در زمینهٔ کشف حجاب و کشاندن زنان به عرصه‌های بی‌عفتی با نام آزادی و پیشرفت و ترقی زنان تنها با انگیزه‌های سیاسی نبوده و نظام سرمایه‌داری غرب برای بازاریابی کالاهای تولید شده و داشتن مصرف‌کنندهٔ بیشتر همواره سعی در بهره‌کشی از زنان داشته است با از میان برداشتن حجاب و عفاف زنان و مسخ فرهنگی آنان، بازار مصرف آنها گرم و سود بیشتری به جیب کمپانی‌های بزرگ سرازیر می‌شود. پس مهم‌ترین مخاطب آنها جامعهٔ زنان هستند؛ چون روح تجمل‌گرایی و زیبایی پرستی در آنان بیشتر از مردان است و بسیاری از آنها به راحتی تحت تأثیر تشعشعات خیره‌کنندهٔ زیبایی‌های ظاهری قرار می‌گیرند. با این حال باز هم حجاب سد راه آنهاست؛ چراکه در دنیای سرمایه‌داری اگر زن ایرانی بخواهد

خود را فقط برای همسر قانونی و یا برای حضور در مجالس اختصاصی زنان بیاراید، نه مصرف کننده لایقی برای سرمایه‌داران غربی خواهد بود و نه وظیفه و مأموریت دیگرش را که عبارت است از انحطاط اخلاق جوانان و ضعف اراده آنان و ایجاد رکود در فعالیت اجتماعی به نفع استعمار غرب انجام خواهد داد (مطهری، ۱۳۵۳، ص ۷۹). پس از کشف حجاب است که مصرف‌زدگی به شدت رواج می‌یابد. در جوامع سنتی و دارای حجاب، جلوه‌گری و حس غریزی زنان در آراستگی مجال زیادی برای حضور در بیرون از خانه نمی‌یابد. پس زنان احساس نیاز نمی‌کنند که برای عقب نماندن از قافلهٔ مد، با کفش و لباس جدید برای عرضهٔ اندام به کوچه و خیابان بیایند و بسان افرادی که هیچ فعالیت و مسؤولیتی در مقابل خود و خانواده و اجتماع ندارند، بر سر کیف و کفش و لباس و... جدید با هم رقابت داشته باشند و سود این رقابت و رنگارنگ شدن هر روزهٔ آنها به جیب سرمایه‌داران و تولیدکنندگان غربی برود؛ با وجود این که بسیاری از این مصرف‌ها غیرعاقلانه و اسراف و تجمل پرستی است و یک عطش روحی اشباع نشدنی هر روز گسترده‌تر می‌شود.

راهکارهای مقابله با بدحجابی در جامعه

۱. رعایت اصل تقوای الهی در عمل از طرف آمرین به معروف و ناهین از منکر (عامل بودن آمر)؛
۲. ارائه الگوی صحیح پوشش متناسب با اسلام و انقلاب برای دختران و پسران؛
۳. ارائه الگوهای امروزی که برای نسل جوان ملموس باشد (مانند دعوت از کسانی که در زمینه‌های علمی، اجتماعی و... در بین نسل جوان موفق بوده‌اند).
۴. ترویج فرهنگ اصیل اسلامی و قرآنی در صدا و سیما و سینما و حتی میادین شهرها (به صورت تابلوهای بیل برد) با ساخت فیلم، سریال، پخش مراسم عزاداری و هیئات مذهبی؛

۵. بیان محسنات حجاب اسلامی و تبلیغ خوبی‌های حجاب و بیان مضرات بدحجابی و بی‌حجابی از طریق: همایش، کنفرانس، میزگرد و با بهره‌گیری از نسل جوان و با پوشش‌های مناسب؛

۶. در نظر گرفتن شرایط زمانی و مکانی در امر به معروف و نهی از منکر به خاطر اثرگذاری و اثرپذیری و فرهنگ سازی از طریق مثبت‌نگری به مقوله حجاب؛

۷. جلوگیری از تولید و فروش محصولات غیرفرهنگی و البسه‌های نامناسب؛

۸. توسعه و گسترش هیئات مذهبی و پخش از صدا و سیما و همچنین در بعضی مناسبات کشاندن آنان به خیابان‌ها و میدانی شهر؛

۹. برگزاری میزگردهای تخصصی با بهره‌گیری از متخصصین جوان در زمینه‌های مختلف علمی، سیاسی، اجتماعی و...؛

۱۰. تعیین حدود و ثغور قانونی حجاب اسلامی با عنایت به فرهنگ غنی اسلامی و ایرانی برای دختران و پسران در جامعه و مدرسه و دانشگاه با بهره‌مندی از نظر کارشناسان علوم اجتماعی و روان‌شناسان؛

۱۱. برخورد قاطع با متخلفین به صورت هماهنگ و متحدالشکل از طرف تمامی دستگاه‌های مسئول از قبیل: قوه قضائیه، نیروی انتظامی و ضابطین آنان در بسیج و با پدیده بدحجابی و ... (ارائه راه حل واحد در برخورد با بدحجابی و بی‌حجابی و پرهیز از تک‌روی‌ها و کج‌سلیقگی در برخوردها)؛

۱۲. ایجاد حالت احساسی خوف و رجا در جامعه:

خوف برای متخلفین و رجا برای مردم و افراد سالم جامعه با وضع قوانینی که ضمانت اجرای عملی را داشته باشند و نظارت دقیق بر حسن اجرای آن قوانین از طریق مجلس محترم و دستگاه‌های نظارتی؛

۱۳. ایجاد اعتماد عمومی با برخورد قاطع با فاسقین و فاسدین و متجاهرین به فسق

۱۴. ایجاد اشتغال برای جوانان و سرگرم کردن این قشر عظیم به کار و تلاش و ایجاد امنیت شغلی؛

۱۵. برقراری امنیت شغلی، اجتماعی، اقتصادی، رفاهی از طریق مسئولین ذی‌ربط

و تبلیغات گسترده رسانه‌های گروهی؛

۱۶. ترویج فرهنگ ازدواج و استحکام بنای خانواده با حمایت از مزدوجین و فرهنگ‌سازی در این رابطه و ارائه راه کارهای عملی برای حصول آن و سهل و آسان نمودن ازدواج از طریق ساخت خانه‌های با مساحت کم و به صورت اقساط در اختیار زوج‌های جوان گذاردن، تأمین اشتغال آنان، ارائه مشاوره‌های خانوادگی از طریق رسانه ملی و جراید و برگزاری میزگردهای تخصصی در این زمینه و یا ساخت سریال‌های مناسب.

۱۷. بیان غیرمستقیم مسائل فرهنگی از طریق صدا و سیما با ساخت فیلم، سریال و مصاحبه و دعوت از خانواده‌های موفق؛

۱۸. از بین بردن دغدغه معیشت برای خانواده‌ها و کم کردن و در نهایت از بین بردن شکاف طبقاتی بین فقیر و غنی و برخورد با سودجویان و سوء استفاده کنندگان در جامعه، اعم از مسئولین و طبقات اول و دوم جامعه و دیگران. چرا که همسر یا مرد خانه از صبح زود به دلیل عقب نماندن از دیگران و تأمین معاش و رفع نیاز و کسب رزق و روزی و بعضاً رفاه طلبی بیش از حد توان تا پاسی از شب در تمام هفته حتی گاهی جمعه‌ها مشغول کار و تلاش بوده و از توجه عاطفی و معنوی اهل خانواده خود غافل است و هنگامی که همسر و پدر نتواند پاسخ‌گوی احتیاجات غریزی و عاطفی خانواده خود باشد نوعی عقده و بیماری گریبان‌گیر آنان می‌شود که کمبود احساسی و عاطفی (محبت) است که در نهایت ممکن است برای ارضاء آن گرایش به غیرقوت گرفته و کم‌کم زمینه‌های ناهنجاری به وجود آید تا غریزه ارضاء شود. به عنوان نمونه، به انحراف کشیده شدن بعضی از خانم‌های متأهل.

۱۹. کنترل فرزندان توسط والدین در خروج و ورود از منزل و نظارت بر حضور آنان در مجالس و محافل خصوصی و غیر خصوصی جوانان از قبیل جشن تولدها، جشن‌های فارغ التحصیلی و حتی لهو و لعب (پارتی‌ها و...).

پیشنهادها و توصیه‌ها

۱. پیش‌نهاد می‌شود در کتاب‌های درسی دختران دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان، به طور سلسله‌وار مباحث مختلف حجاب و پوشش به ترتیب دوره‌های تحصیلی و با رعایت سطح‌بندی مباحث از ساده به پیچیده به شکل صحیح و زیبا طرح شود، تا دختران جامعه از همان خردسالی به عنوان مادران آینده، با مسائل مختلف حجاب، اعم از فلسفه و فواید حجاب، آثار فردی و اجتماعی آن، پیامدهای بدحجابی و بی‌حجابی و غیره آشنا شوند و نسبت به حجاب، اعتقاد راسخ پیدا نمایند، اگر دختران جامعه از همان سنین کودکی اعتقاد راسخ و عمیقی نسبت به حقانیت حجاب و مسائل آن، به عنوان یک حجاب درونی، پیدا نمایند یقیناً در مرحله حجاب بیرونی نیز براساس همان اعتقاد درونی عمل خواهند کرد. از آن جا که یکی از سوره‌های قرآنی که بسیاری از مسائل حجاب و پوشش در آن مطرح شده، سوره نور است؛ مناسب است که در مدارس دخترانه، زمینه آشنایی عمیق و تفصیلی دختران با معارف قرآنی این سوره درباره حجاب و پوشش، به طور صحیح و دقیق و کارشناسی شده فراهم گردد.

۲. در مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها، که مقدار آگاهی و توانایی فهم دختران بیش‌تر است، جلسات پرسش و پاسخ درباره بعضی مسائل و شبهات جدید حجاب با حضور کارشناسان آگاه و مسلط دینی و اسلامی، با حضور زنان و خواهران مؤمن فرهیخته و دانشمند تشکیل گردد.

۳. یکی از مراکز فرهنگی مهم که نقش قابل توجهی در گسترش حجاب کامل دارد، سیمای جمهوری اسلامی است؛ زیرا تمام فیلم‌ها و برنامه‌های آن نقش الگودهی بسیار مهمی برای مردم دارد. بنابراین، جا دارد مسئولان سیمای جمهوری اسلامی به الگوپذیری مردم، خصوصاً زنان و دختران، از حجاب و پوشش هنرمندان و مجریان تلویزیون، توجه و دقت جدی نمایند.

۴. مراکز فرهنگی و رسانه‌های جمعی، همچون مطبوعات با نگارش آثار و

مقالات علمی و استدلالی به تبیین مسائل مهم و اساسی حجاب برتر پردازند؛ زیرا همان‌گونه که از لابلای اثر حاضر روشن گشت، حجاب حداکثری و بیش‌تر بانوان یکی از احکامی است که دین اسلام، بانوان را به آن ترغیب و تشویق نموده است. نکته فوق به منزله ملاک و معیار برای ارزیابی فعالیت‌های مطبوعاتی در ارتباط با ترویج فرهنگ حجاب و پوشش در جامعه اسلامی است؛ به این معنا که اگر نتیجه فعالیت‌های مطبوعاتی در راستای تقویت و تحکیم منطقی حجاب و پوشش بیش‌تر و برتر باشد، می‌توان گفت مطبوعات جامعه اسلامی، در این مورد به وظیفه اسلامی خود عمل نموده‌اند؛ ولی اگر فعالیت‌های مطبوعاتی آنان منجر به تضعیف و تخریب مصادیق حجاب برتر باشد، در حقیقت به رسالت مطبوعاتی خود عمل نکرده‌اند.

۵. اگر برخی مراکز فرهنگی از شعارنویسی روی دیوارها برای ترویج فرهنگ حجاب کمک می‌گیرند، در این زمینه باید از شعارهای جذاب و مثبت استفاده کنند، مثل: حجاب سلاح زن است در مقابل نگاه‌های آلوده؛ حجاب پند است، نه بند. افراد آشنا به مسائل و کارهای فرهنگی، به خوبی می‌دانند که استفاده از شعارهای منفی و دارای دافعه، نه تنها اثر مثبت ندارد، بلکه به عکس باعث لجبخت و مقاومت در افراد بی‌حجاب می‌گردد.

۶. یکی از روش‌های تبلیغ منفی بر ضد حجاب، خصوصاً در شکل چادر این است که معمولاً افراد باحجاب و چادری را افرادی بی‌سواد و بدون فرهنگ معرفی می‌کنند و در مقابل، زنان بی‌حجاب را افراد با فرهنگ به حساب می‌آورند. با توجه به این که ادعای فوق توسط بعضی افراد، خصوصاً رسانه‌های خارجی و غربی مطرح می‌گردد، به منظور اثبات نادرستی این ادعا دو پیشنهاد ارائه می‌گردد:

الف - الگوهای برجسته زنان محجبه و چادری در زمینه‌های مختلف به وسیله رسانه‌ها، همچون صدا و سیما و مطبوعات و... از طریق بیان جلوه‌های زندگانی، و موفقیت‌های آنها در کسب مدارج علمی و فرهنگی معرفی گردند. یکی از

مطبوعاتی که تا حدودی در این زمینه موفق بوده است، مجله «پیام زن» است. در شماره‌های مختلف این مجله مصاحبه‌هایی با زنان متدین و محجبه که دارای موفقیت‌های علمی و فرهنگی بوده‌اند انجام شده است، که مطالعه آنها به دختران و بانوان توصیه می‌گردد.

ب - شرکت فعال زنان محجبه و دارای مدارک علمی و فرهنگی سطح بالا در کنفرانس‌های خارجی و بین‌المللی، در خنثی نمودن تبلیغات سوء رسانه‌های خارجی و غربی بر ضد زنان محجبه، نقش بسیار مؤثری دارد. یکی از نمونه‌های بارز آن، شرکت گسترده و عالمانه زنان محجبه در اجلاس پکن بود که نقش بسیار مؤثری را در تصحیح افکار جهانیان درباره زنان محجبه ایرانی داشته است.

۷. همان‌گونه که حکومت‌های لائیک و ضد دین، همچون حکومت رضاخان در ایران و حکومت آتاتورک در ترکیه، با طرح کشف حجاب، به طور برنامه‌ریزی شده به مقابله با آن برخاستند، و رژیم طاغوتی شاه نیز به دلیل ماهیت ضد دینی برای مقابله با دین و مقوله‌های دینی، همچون حجاب، دارای طرح و برنامه مشخص بود؛ لازم است حکومت‌های دینی، از جمله جمهوری اسلامی نیز برای مقابله با بی‌حجابی و بدحجابی، که از مظاهر هجوم فرهنگی غرب است، دارای طرح روشن و مشخص و دقیق و کارشناسانه باشد. از این رو، پیشنهاد می‌شود شورایی از کارشناسان مسائل شرعی و جامعه‌شناختی و روان‌شناختی حجاب، با نظارت و حمایت شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شود و طرحی جامع برای مبارزه سنجیده و کارشناسی شده با مقوله بدحجابی و راه‌های گسترش حجاب برتر تهیه نمایند. در تهیه طرح مذکور لازم است از تجربه‌های زنان محجبه و فرهیخته حوزوی و دانشگاهی نیز استفاده شود.

۸ به زنان و دختران متدین و عقیف پیشنهاد می‌شود به طور مستمر مطالعات و تحقیقات خود را درباره فلسفه، فواید و مسائل حجاب افزایش دهند. این کار دو فایده مهم دارد:

الف - اعتقاد و ایمان آنها به حقانیت احکام متعالی و نورانی اسلام، افزایش می‌یابد و در نتیجه التزام عملی آنها به رعایت حجاب برتر بیش‌تر می‌شود.

ب - از طریق فوق‌بهرتر می‌توانند به تبلیغ و ترویج صحیح و منطقی حجاب برتر اقدام نمایند و حتی در مواقع لازم، از طریق جهاد فرهنگی به پاسخ‌گویی شبهات مخالفان حجاب نیز اقدام نمایند.

نتیجه

از مباحث بیان شده در این مقاله، به خوبی رابطه حجاب و امنیت اجتماعی زنان، آشکار می‌گردد و نمایان می‌شود که اسلام، جهت حفظ امنیت زنان، طرفدار حجاب بیشتر و حداکثر بانوان، به ویژه زنان و دختران جوان در بیرون از منزل و در مواجهه با نامحرم است. از دیرباز، بعضی از مصادیق حجاب برتر، مانند لباس‌های بلند، مقنعه و چادر مشکی، ضامن امنیت بوده و دارای اصل و ریشه قرآنی می‌باشند. از این مقاله به خوبی این نکته فهمیده می‌شود و به دست می‌آید که مسئله حجاب، یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های احکام الهی جهت تضمین سعادت فردی و اجتماعی بشریت است و این که عده‌ای با استفاده از شبهات و روش‌های القایی تبلیغ منفی، به جای ارائه طرح مشخص و جالبی برای ترویج الگوهای مطلوب از حجاب اصیل و برتر، به جنگ روحی و روانی بر علیه زنان متدین و عقیف جامعه و اضمحلال امنیت اجتماعی اقدام می‌نمایند، به سختی در اشتباه و گمراهی آشکارند و باید بدانند که از اقدامات نابهنجار خویش سودی جز تخریب شخصیت درونی خود نخواهند برد.

با توجه به واقعیت‌های موجود از حجاب در جامعه، باید تمام ابزارهای فرهنگ ساز از قبیل کتاب، مطبوعات و صدا و سیما به سوی ارزش‌های اسلامی که یکی از بارزترین آنها رعایت پوشش و حجاب برتر و مطلوب و امنیت اجتماعی فراگیر است، هدایت شوند و همه افراد را به مهم‌ترین وجهی رهنمون گردند. حجاب فقط مربوط به بعد فردی نیست که، فردی بگوید این حریم

شخصی من و مربوط به من است و هر گونه که بخواهم می‌توانم در جامعه ظاهر شوم. حجاب از بطن نیاز اجتماع برخاسته و شکل ظاهر شدن هر فرد، در سرنوشت همه افراد، تأثیرگذار است و آن به کشتی‌ای ماند که، هر فردی بخواهد جای خود را سوراخ کند و بگوید این حریم شخصی من است و به دیگران ربطی ندارد، در این صورت اگر دیگران جلوی او را نگیرند باعث غرق شدن کل افراد داخل کشتی خواهند شد. بی‌حجاب و یروس «گناه» را در جامعه منتشر می‌کند. از این رو هم مسئول گناه خود و هم گمراهی دیگران است.

﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾
(اعراف/۲۳)؛ ای پروردگار ما! ما بر خویشتن ستم کردیم و اگر بر ما نبخشایی و به ما رحم نکنی، بی‌شک از زیانکاران خواهیم شد.

منابع و مآخذ

۱. قرآن کریم.
۲. آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۸۱)، *غررالحکم و دررالکلم*: کلمات قصار امیرالمؤمنین علیه السلام، ج ۴، ناشر امام عصر (عج).
۳. ابن منظور (۱۴۰۵ق)، *لسان العرب*، ج ۱۴، قم، نشر ادب الحوزه.
۴. اکبری، محمد رضا (۱۳۷۷)، *تحلیلی نو و عملی از حجاب در عصر حاضر*، اصفهان، پیام عترت.
۵. پورسید، عباس (۱۳۸۲)، *خلاصه تفاسیر قرآن مجید (المیزان، نمونه)*، تهران.
۶. حداد عادل، غلامعلی (۱۳۵۹)، *برهنگی فرهنگی و فرهنگ برهنگی*، تهران، انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول.
۷. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۴ق)، *وسائل الشیعه*، ج ۱۴، چاپ دوم، قم، آل‌بیت علیهم السلام.
۸. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۳)، *زن در آئینه جمال و جلال الهی*، اسراء.
۹. رحیمی، عباس (۱۳۸۵)، *فرشتگان زمین (کاوشی در چیستی و چرایی پوشش زنان)*، نشر جمال.
۱۰. رشیدی، حسین (۱۳۸۵)، *حریم عفاف*، قم، انتشارات رازبان.
۱۱. زمخشری، محمود بن عمر (۱۳۵۵)، *الکشاف عن حقائق التنزیل و عیون الاقوایل فی وجوه التاویل*، قم، دارالفکر.
۱۲. زمانی، مصطفی (۱۳۶۸)، *مردان پاک از نظر امام صادق علیه السلام*، قم، پیام اسلام.

۱۳. شجاعی، محمد (۱۳۸۶)، *دُرّ و صدف*، نشر محیی، چاپ ششم.
۱۴. صبور اردوبادی، احمد (۱۳۶۶)، *آیین بهزیستی اسلام*، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۱۵. طباطبایی، محمد حسین (۱۳۴۴-۱۳۴۸)، *ترجمه تفسیر المیزان*، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، دارالعلم، محمدی.
۱۶. علویقی، علی اکبر (۱۳۵۷)، *زن در آئینه تاریخ*، شرکت چاپ.
۱۷. فتاحی زاده، فتحیه (۱۳۷۳)، *حجاب از دیدگاه قرآن و سنت*، قم، مؤسسه بوستان کتاب، چاپ چهارم.
۱۸. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی (۱۳۴۲)، *المحجة البيضاء فی تهذیب الاحیاء*، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
۱۹. قائمی، علی (۱۳۷۳)، *حیات زن در اندیشه اسلامی*، چاپ اول.
۲۰. محدثی، جواد (بی تا)، *جزوه گل و عفاف*، بی جا.
۲۱. محمدی آشنانی، علی (۱۳۸۰)، *حجاب در ادیان الهی (زرتشت، یهود، مسیحیت و اسلام)*، قم، نورگستر.
۲۲. معین، محمد (بی تا)، *فرهنگ معین*، زرین نگارستان کتاب.
۲۳. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۶۷)، *تفسیر نمونه: تفسیر و بررسی تازه‌ای درباره قرآن مجید* با در نظر گرفتن نیازها، خواست‌ها، پرسش‌ها، مکتب‌ها و مسائل روز، دارالکتب الاسلامیه.
۲۴. موسوی همدانی، سید محمد باقر (۱۳۸۲)، *پاسخ به پرسش‌های دینی*، ج ۲، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ ششم.
۲۵. مطهری، مرتضی (۱۳۸۶)، *مسأله حجاب*، تهران، انتشارات صدرا، چاپ هفتاد و چهارم.
۲۶. همفر (۱۳۶۱)، *خاطرات سیاسی و تاریخی مستر همفر در کشورهای اسلامی*، ترجمه علی کاظمی.